

За книгата:

Клео Протохристова. *Литературният двадесети век. Синхронни срезове и диахронни проекции*. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2020. 404 с. [Cleo Protokhristova. *The Literary Twentieth Century: Synchronic Cuts and Diachronic Projections*. Plovdiv, Paisii Hilendarski University Press, 2020]

Светла Черпокова / Svetla Cherpokova
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“
Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

„Опит за рационализиране на европейския литературен двадесети век“, представянето му „с помощта на отделни силно физиономични негови моменти“, „форматирането на века в аспекта на неговите литературни години“ – това е част от заявеното като намерение в уводните думи на проф. д.ф.н. Клео Протохристова към новата ѝ книга – *Литературният двадесети век*. Подзаглавието ѝ – *Синхронни срезове и диахронни проекции* – пък подсказва фокусите към културата на XX век, провокирани, пак по думите на авторката ѝ, от „научни любопитства и търсения“. А на финала на това обещаващо предисловие стои една нетрадиционна за подобен труд благодарност, отправена към студентите, съмишленици и вдъхновители при изграждането на визията за XX век в хода на университетските занимания с него.

Всъщност книгата е резултат, както и самата проф. Протохристова споделя, именно от поредица от университетски курсове, реализирани през годините – „Литературните години на европейския XX век“ и „Литературата на европейския XX век – контекстуални прочити“, предназначени за студенти от магистърската програма „Преводач-редактор“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, курсовете по западноевропейска литература и сравнително литературознание, четени в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Запознатият с изследователската работа на проф. Протохристова знае обаче, че тази заявка е резултат от научна скромност. Настоящият труд всъщност е продукт на повече от два десетгодишни занимания с литературата и културата на XX век, като един вид обобщава направеното от проф. Протохристова в сферата на тематиката на книгата.

Когато говорим за „тематиката на книгата“ обаче трябва да направим някои уточнения, които могат да отличат един от съществените приноси на това нетрадиционно представяне на литературния XX век. Противно на очакваното редене по десетилетия, течения, школи, епохозначими автори и произведения, на читателя се предлага възможността да попадне в лаборатория на експерименти с понякога на пръв поглед несъпоставими съотнасяния, които обаче имат своите дълбоки основания и водят до констатации, до които няма как иначе да се стигне по утъпкани пътища. По този начин се провиждат невинаги отличими тенденции не само в руслото на литературата, но и в социокултурната сфера, в сферата на политическия дискурс, в плана на историята и на общественото значение. В основата на този метод стои едно „фундаментално усъмняване във възможностите и основанията на историческия дискурс“, което по думите на авторката negliжира очаквания „дисциплинарен модус“ на литературноисторическия подход и се дистанцира от „навичната нагласа векът да се възприема в модуса на диахронията“. За сметка на това фокусът е през „литературните години“ и емблематични за тях явления (книги, автори, събития, социокултурен контекст, обществено-политически отношения, исторически обстоятелства), като важен момент е прилагането на интердисциплинарността, което отваря нови хоризонти за размисъл и за нови съотнасяния.

Условно изследването може да се раздели на три части, но като цяло от началото до края е изтъкано от лайтмотиви, които го спояват в един интригуващ разказ за времето и неговите фигури. Тези лайтмотиви се извличат при работата със синхронните срезове на културата, а в хода на работата се проследяват проекциите им в диахрония, като не се забравят и контекстуализациите. Първата част включва уводните глави – *Литературният двадесети век (литературен век и литературни години)* и *Двадесетият век в перспективата на неговите литературни години*. В тях, освен една продуктивна матрица за изследване и изучаване на литературния двадесети век и на неговите литературни години, се предлага и визията за произващите го сюжети, за чието по-детайлно разгръщане обаче читателят трябва да почака, защото то предстои в края на книгата.

Своеобразно ядро на изследването е втората част – *Контекстуални и интерконтекстуални прочити*. Тя интригува и пленява със своето „странно родство на противоположности – *coincidentia oppositorum*“ (вж. главата *Реконструкция на един*

интерконтекстуален диалог („Играта на стъклени перли“ и „Доктор Фаустус“). В нея се срещат Стриндберговата *Соната на призраците* и литературната 1907 година, търси се границата между „музикалния екстаз на Грегор Замза“ и „свършената немусикалност“ на Кафка, обследват се сближаванията и раздалечаванията между Томас-Мановия герой от *Вълшебната планина*, Ханс Касторп, и Танхойзер, познат ни от Вагнеровата опера, но и от легендите. Мандарините на Симон дьо Бовоар се сблъскват със самураите на Юлия Кръстева. В духа на интерконтекстуалните диалози се разглеждат отношенията между *Играта на стъклени перли* от Херман Хесе и *Доктор Фаустус* от Томас Ман, между *Мечо Пух* на А. А. Милн и *Фиеста* от Хемингуей, дешифрират се казуси от порядъка на „казуса Еко – Борхес“. Особено съществено в тази втора част е предлагането не само на необичайни и неочаквани на пръв поглед съотнасяния, а задаването на парадигми за изследване на културата извън „навичните нагласи“ и установените, но понякога и вече поовехтели модели.

Третата част – *Културни универсалии и конвенции* – поставя финалните акорди на този своеобразен урок по съпоставително литературознание. В нея някои от вече отчасти коментираните лайтмотиви в предходните глави търсят своето място в значими сюжети, пронизващи и литературния XX век, и неговите литературни години. Връзката между античното наследство и проекта на модернизма, емблематиката и културноисторическите аспекти на плажа, експанзията на календара в литературата на XX век, синкопите на взаимодействията между литература и джаз, рок музика и литература – това са все завладяващи маршрути, които тази последна част предлага. И не само това. Тя отново се движи отвъд навичното и извън традиционното четене, за да очертае тематични линии, същностни за разбирането ни за XX век, но невинаги забелязвани, заради отсъствието им от тематологичния канон или поради преливанията им в други области на културата.

Нека спрем обаче дотук, за да оставим читателя сам да изпита удоволствието от прочита и да бъде заразен също така от „научни любопитства и търсения“. А то със сигурност ще се случи, така, както е било и с предшестващите изследвания на проф. Протохристова – *Западноевропейска литература. Съпоставителни наблюдения, Записки от преддверието, Теми с вариации. Литературнотематични етюди* и още много други.